

Monumentnummer*: 531723

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 30 januari 2015
Kadaster deel/nr: 65333/54

Complexnummer

531712

Complexnaam

NHW-Verdedigingswerk aan het Spoel

*Woonplaats**

Culemborg

*Gemeente**

Culemborg

*Provincie**

Gelderland

Locatiennaam

Culemborg

Locatieomschrijving

Werk aan het Spoel

*Kadastrale gemeente**

Culemborg

*Sectie**

N

*Kad. object**

Culemborg

N

Culemborg

N

Appartement

Grondperceel

2060

2167

234

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 503.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BETONBLOK VAN TANKVERSPERRING als onderdeel van een accesverdediging in de Zuidelijke Lekdijk / Goilberdingerdijk, ten oosten van het Werk aan het Spoel. Het opwerpen van hindernissen om het oprukken van vijandelijke troepen te belemmeren of te vertragen kent een lange historie. Belangrijke kunstmatige hindernissen waren van oudsher onder meer grachten, waterlinies, omgehakte bomen en onklaar gemaakte bruggen. Met de opkomst van mechanische (zoals de stoomtrein) en gemotoriseerde (pantservoertuigen en tank) verkeersmiddelen is nog zwaarder materieel ingezet, waaronder de stalen en (gewapend) betonnen versperring. Eén van de vanaf het midden van de jaren '30 toegepaste systemen bestond uit schuin rechtop geplaatste en gepunte, stalen (H-)profielbalken, die niet alleen de doorgang voor zulke verkeersmiddelen sterk bemoeilijkten, maar die daaraan ook

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

zware schade konden toebrengen. Dergelijke hindernissen konden worden samengesteld uit één (Type I) dan wel twee rijen (Type II) profielbalken. Tankhindernissen waren gewoonlijk opgebouwd uit samenhangende stelsels van barrières, waarin behalve water (waaronder vooral antitankgrachten) ook betonnen en stalen constructies (de echte tankversperringen) de voortgang vertraagden. Een andere bekende hindernis was de tetraëder - een verplaatsbaar driehoekig betonblok (ook wel een stalen constructie), dat groepsgewijze kon worden toegepast bij controleposten en bruggen. Het Nederlandse leger maakte aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie onder meer gebruik van antitankgrachten en betonblokken met stalen profielbalken. Het aantal aangelegde tankversperringen in de Hollandse Waterlinie is niet bekend; rond het jaar 2000 zijn er nog 9 herkenbaar aanwezig, waarvan 1 compleet. In de volgende jaren zijn er enkele (opnieuw) aangetroffen en aan dit aantal toe te voegen. Binnen het complex Werk aan het Spoel is een exemplaar herkenbaar op ruim 200 m ten oosten van het Werk. De duidelijkst zichtbare resten liggen aan de zuidzijde van de Goilberdingerdijk op ongeveer 100 m ten westen van no. 39. De versperring strekt zich ook uit onder belendend grasland, waar hij zich onder meer manifesteert door verkleuringen in het gras.

Omschrijving

BETONBLOK VAN TANKVERSPERRING die tussen de inundatiezone van de voorgelegen polders en de voor zwaar verkeer niet of nauwelijks toegankelijke zuidelijke uiterwaard van de Lek in het wegdek op de Lekdijk was aangebracht. De versperring dateert van kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. De versperring bestaat uit een (met het talud mee en in het weiland doorlopend) gietbetonnen blok waarin (de sporen en / of resten van) rechthoekige, gietijzeren deksels voorkomen. Vanwege latere asfaltering van het wegdek is een gedeelte thans niet zichtbaar; het blok strekt zich vermoedelijk ook uit aan de noordzijde van de dijk, maar is daar minder goed zichtbaar.

Waardering

Het BETONBLOK VAN TANKVERSPERRING ten oosten van het Werk aan het Spoel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1935-1940 dat een voorbeeld is van een rest van een speciaal ter verdediging tegen aanvalswagens en / of tanks aangelegde gewapend betonnen, gietijzeren en stalen versperring, die deel uitmaakte van een lineaire, verder uit een inundatiezone bestaande hindernis.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is relatief zeldzaam geworden en representatief omdat de versperring in fysieke context herkenbaar

is gebleven.

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat zowel de betonnen massa, als een (belangrijk) deel van de constructie en van de toepassingsmogelijkheden in situ waarneembaar en herkenbaar zijn.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Versperring

Functie

Tankhindernis